Onzen Heertje

v. u. OH vzw., Doornstraat 11A, 8970 Poperinge
ter gelegenheid van het studiebezoek in Haringe 2015

De kerk van Haringe

Haringe is bekend voor zijn Van Petegem-orgel, bijbehorende cultuurgemeenschap én zijn Romaanse, oude en rijke tempel. Door ons studiebezoek is onze perceptie over die rijkdom nog heel wat bijgewerkt.

Om één ding zeker niet te vergeten en met de nodige verve te rapporteren beginnen we met: het dorpje is gezegend met een onvergetelijke senior Mgr-pater-pastoor: Jos VAN ACKER.

We nemen een paar zinnen over uit de rede van Stef RYON bij zijn vierde dubbel jubileum.

Op 3 juli 2005 werd pater Jozef VAN ACKER[1] in zijn parochie Haringe uitgebreid gevierd. Voor zijn gouden priesterjubileum en zijn 75ste verjaardag, een dubbel jubileum dus en een behoorlijk zeldzame combinatie. Die bij de jubilerende Scheutist bovendien niet enkel staat voor driekwart eeuw mensenleven en een halve eeuw priesterschap, maar ook voor een schat aan herinneringen, ervaringen en levenswijsheid. Die opgebouwd werd vanaf zijn jeugd in Ardooie over 42 jaar Kongo tot nu al 7 jaar Westhoek. Hij schreef dit in 2005.

De Sint-Martinuskerk is ontegensprekelijk een juweeltje van architectuur. We moeten niet naar de provinciesteden om de Romaanse en de Gotische kunst te illustreren. De kerk is niet zomaar geklasseerd. We kunnen gerust schrijven dat de kerk binnen en buiten kan doorgaan als exemplarisch voor de post-tridentijnse kerkinboedel.

Uit de inventaris: Laat-gotische hallekerk met romaanse kruisingtoren, gelegen in de bocht van Haringeplein-Haringestraat, midden een omringend kerkhof. Het geheel is *afgezet door ijzeren hekken met West-toegangs-poort, beuken en kastanjelaars. Het kerkpad is afgeboord met linden.*

De kerk is verschillende keren afgebrand[2]. In 1308 is ze herbouwd. Het romaans bedehuis waarvan de toren is bewaard, werd vermoedelijk opgericht eind XIe eeuw, begin XII^{de} eeuw. Uit die tijd stamt de vorm van een basilicale kruiskerk met een normale middenbeuk en twee zijbeuken op halve breedte. Mogelijk bestond hiervoor een oudere bouw -zaalkerk met crypte.

De grote transformatieperiode is van na de beeldenstorm, tussen 1591 en 1600. De romaanse kruisingstoren is dan verhoogd met klokkenverdieping onder ingesnoerde naaldspits. Zuid-Oost is een sacristie bijgekomen. De datering 1853 is in de gevelstenen aangebracht.

Het ontpleisteren van de scheibogen op de kruising gebeurde in van 1968-1981[3].

We nemen over uit de inventaris: Georiënteerde driebeukige hallekerk met schip van drie traveer, een uitspringend transept van één traveer met rechte sluiting, een hoofdkoor van twee rechte traveer met driezijdige sluiting, geflankeerd door soortgelijke zijkoren.

Hergebruikte ijzerzandsteen in onderbouw van transept, Noord-zijbeukgevel en West gevels van Noord- en middenbeuk; kruisingtoren van ijzerzandsteen in onregelmatig metselverband; leien zadeldaken en spitsbekroning.

Aan de buitenkant zie je: Drie West-puntgevels voorzien van schouderstukken, geflankeerd door steunberen met versnijdingen; spitsbogige drie lichten (baksteen) op afzaat; korfboogdeur in spitsboognis met voorstelling van de H.

1 Jozef VAN ACKER ° 9 juli 1930, pater-priester gewijd in 1950 bij Scheut. Missies: In Kasaï (10 jaar) reispater in een gebied als West-Vlaanderen. In 1959 na de onafhankelijk werd werd hij overgeplaatst naar Masuika (bij de menseneters). Een paar jaar in Kamuesha (streek van de juweeldiamant) kwam hij in 1963 voor 't eerst op *congé*. Kabuluanda, Mashala, Tshikula, Muetshi of Kantede.. pater-architect-aannemer en pater-commercant. Bakstenen en zelfs dakpannen werden in eigen grote steenovens gebakken. In Katende werd hij verantwoordelijk voor een zagerij die beschikte over een gigantische boomzaag, aangedreven door een VW motor. Père Madimi - zette er met zijn confraters en de hulp van de plaatselijke bevolking een heuse handel mee op. De zagerij werd een begrip in de regio, de planken werden verhandeld tot in de grote steden en met de opbrengst werden huizen en scholen gebouwd. Hij verhandelde ook koeien, vrachtwagens vol textiel en tonnen koffiebonen die hij tot in Kinshasa bracht waar ze erg duur verkocht worden. Zo raakten de plaatselijke boeren aan een deftig inkomen en werden ze niet uitgebuit. Eind februari van 1998 kwam op de missiepost een serieuze tip binnen dat pater Van Acker zou vermoord worden. Hij was té sociaal. Op 1 maart van dat jaar vluchtte hij noodgedwongen het land uit. Via een missiepost van de zusters van Heule, waar hij van zuster Anne DESRUMEAUX nog een brief meekreeg voor haar familie in België. Die zuster werd een goede maand later zelf vermoord…

2 De kerk van Haringe brandde af in 1071, 1123 en 1297.

3 De architecten S. Dejaegere (Marke) en A. Bressers (Gent) staan in de archieven genoteerd.

Martinus (witte steen, zie verder uiteraard is de geschonden paardenpoot niet origineel). De plaat dateert van ongeveer 1886-1887.

Zijgevels: sokkel en geprofileerde kroonlijst; steunberen met versnijdingen; spitsbogige tweelichten op afzaat.
Transeptgevels: haaks op elkaar staande hoeksteunberen met versnijdingen; spitsbogig drielicht op afzaat.
Koorpartij: sokkel en geprofileerde kroonlijst; ritmerende steunberen met versnijdingen; spitsbogige drielichten op doorlopende afzaat; rond- en spitsbogig tweelicht onder druiplijstje in Noord-koor; Oost-koorvensters blind.
Polygonaal traptorentje in Zuid-Oost-oksel: markerende hoekbanden; -asemgaten, -oculus en -rondboogdeur.

De Romaanse kruisingtoren staat op vierkante basis. De gevels zijn voorzien van centraal tweelichtvenster (blind) – gekoppelde rondbogen ingeschreven in een grotere rondboog - aan weerszijden geflankeerd door een smalle rondboognis (blind).

Hierboven is de horizontale reeks van zes rechthoekige muuropeningen (oorspronkelijke galmgaten) met monoliet verdeelzuiltje voorzien van sokkel en kubuskapiteel. Twee uitkragende stenen in Oost- en Zuid-gevel, bovenvermelde galmgaten, vertonen primitieve zoömorfe kenmerken.

De aanpalende ZuidOost-sacristie is in aansluitende bouwtrant. Het aanbouwsel is onder plat dak met o.m. rondboogdeur, tegen Noord-gevel.

Het Interieur is verdeeld door bakstenen, spitsbogige scheibogen op bakstenen zuilen met achtzijdige sokkel en - kapiteel. Een houten spitstongewelf overdekt beuken, koren en transept. De vlakke zoldering is overdekt de kruising en inkom.

De torenvoet is van massieve ijzerzandstenen pijlers. Een dito rondboog is te zien in de West-gevel, een bakstenen spitsboog in de Zuid-, Oost.-, en Noord-gevel.

Voor het huidige koor is er een crypte[4] (confessio) opgetrokken uit ijzerzandsteen, daterend van ca. 1000. De crypte heeft een afdekkend tongewelf. Twee kleine rondboogvenstertjes en

4 Confessio: Een confessio kan meerdere betekenissen hebben. Het Latijnse woord betekent *belijdenis*. Het gaat eigenlijk terug op het feit dat er onder de altaar een heilige (reliek) moest rusten. Als die reliek onder het altaar in een crypte zat dan kon men vaak daarrond lopen. Een venstertje of een opening kon de gelovige toelaten om zich te vergewissen van of kennis te nemen met de tegenwoordigheid van relieken.

-deur. Er zou een deels bewaarde muurschildering te zien zijn.

Haringe is trouwens niet de achterhoek, ergens een gehuchtje aan de brug over de IJzer. Haringe was eertijds een gerechtelijk kanton. We werden door Pater VAN ACKER trouwens ontvangen met de melding dat de parochie Haringe, de oudste parochie van het bisdom Brugge is. We hebben teveel bewondering voor de kennis van de man om hem en zijn dorpsgenoten alle trots te ontnemen. In de kleine speurtocht die we ondernamen was het duidelijk dat Eversam, Roesbrugge (de oude Pontus Rohardus), Proven … uit Haringe zijn ontstaan....

In de cultuurhistorische Atlas van West-Vlaanderen noemt men Haringe een *dorp met verspreide bewoning, dat evolueert naar een straatdorp*. Vroegste vermelding: 899/1085 of 1147. Op het einde van hun geleerd artikel stellen ze dat het een multidisciplinaire aanpak behoeft om grondig de oorsprong te bestuderen. Daar voelden we ons niet toe in staat[5].

Patroonheilige

De patroonheilige van de parochie is Sint-Maarten[6]. Het is de bekende Heilige waarvan men weet dat hij zijn mantel deelde met een arme sukkel en 's nacht droomde en zag dat Jezus zich vereenzelvigd met de arme.
De heilige is in elk geval uit de eerste eeuwen. Vele dorpen uit de omgeving en bv. ook de stad Ieper (Sint Maartenskathedraal) hebben een voorkeur voor deze Sint (sint = groot). In de kinderwereld is hij de goeie man die geschenkjes brengt en voor zijn ezel wel graag iets aan de schoorsteen vindt. Zijn collega Sint Niklaas heeft in zijn verhalen ook een item in de richting van de gulheid voor de kinderen. Al had zijn verhaal een bloediger tintje. Hij redde de drie kinderen die bij de slager al klaar stonden om in de kelder in de *vleestande* te belanden.
Ook Sinterklaas heeft zijn beeld. We kunnen weinig klassiekers niet terugvinden in de kerk van Haringe.

De bezitter van de kerk in het ancien regime was de Sint-Pietersabdij van Cassel[7] en de Sint-Augustinusabdij van Terwaan. Het is in ieder geval zo dat een van de vele beelden in de kerk – hoog aan de middenbeuk – de Heilige Augustinus is.

5 Als A. SANDERUS in deel III, boek II er niet wil over uitweiden dan weten we hoe ver we zouden moeten gaan zoeken. Hij vermeldt zelfs dat Grammay hem wellicht vergist in wat hij schrijft. Men schrijft overal over dat Haringe van de familienaam Hari zou komen en dat het suffix als algemeen aangenomen dan betekent de plaats waar de afstammelingen van Hari woonden (Heem, hem).

6 De naam is oorspronkelijk een verkleinvorm van Martius, een Latijnse naam die *van Mars* betekent. Mars is de Romeinse god van de oorlog; zijn naam hangt samen met Grieks μαρναμαι, ik strijd. De heilige Martinus was – volgens Wikipedia – algemeen verondersteld een Romeinse soldaat (gestorven circa 397).

Geschiedenis

De gemeente is nu verbonden aan Roesbrugge, Roesbrugge is op haar beurt deelgemeente van Poperinge. Beide werden in 1857 verenigd. De dorpskernen hebben een gemeenschappelijke geschiedenis. Hun ontstaan en inplanting is duidelijk schatplichtig aan de overgangen van de IJzer op het uiteinde van de oude Romeinse weg richting kustvlakte (de huidige Moenaardestraat en de Hoogstraat). Haringe vormde hier de eerste overgang, die zeker tot de Karolingische periode terugging.

De plaats verloor zijn belang ten voordele van de oversteek van de nederzetting Roesbrugge en dit zeker vanaf de 12de eeuw.
Op een van de eerste oorkonden dook *Hersinga* op in een akte van bisschop Gerardus van Terwaan aan het Sint-Pieterskapittel van Cassel uit 1085. In 1147 werd – naar de gangbare mening – de zorg voor de kerk en de parochie toevertrouwd aan de abdij van St.-Augustinus (Terwaan). Voor het beheer van de goederen werd de proostdij *Beauregard* (Switspapendreef nr. 3, Proven) opgericht. De omgeving toont een blokvormige percelering, die nog tot een Romeinse *centuriatio*[8] teruggaat.

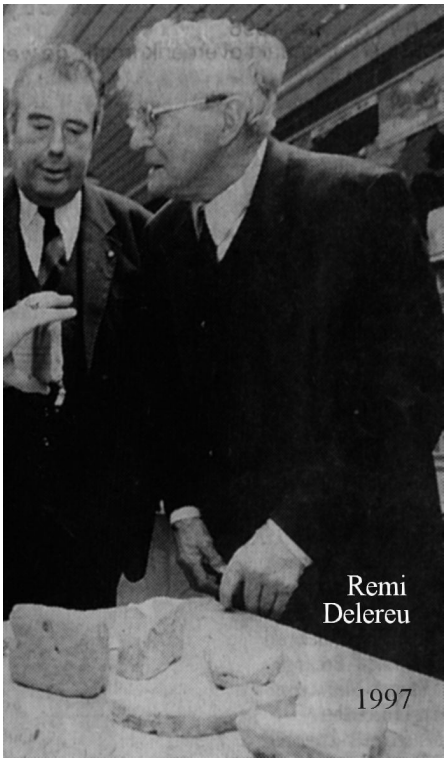

Tot begin 19de eeuw toonde de dorpskern van Haringe een verspreide bebouwing, een eerder uitzonderlijk dorpstype in de regio. Op dat ogenblik was het dorp, een *shrunken village*, een dorp dat geleidelijk aan het oplossen was. De dorpskern toonde een tweeledige structuur met de kerksite en resten van een residentiële site ten oosten. In de loop van de 19de eeuw veranderde het dorp grondig met de aanleg van de nieuwe verbinding met Roesbrugge (de huidige Haringestraat). Het dorp evolueerde nu naar een straatdorp. De kernsite werd doorgesneden en vervaagde geleidelijk.

Paleo

In de kerk - boven op de crypte - liggen ook oude silexen en gebruiksvoorwerpen die in Haringe op diverse sites gevonden werden. Ze tonen een beeld van Haringe vanaf de vroege tijden tot in de late middeleeuwen. Ze werden aan de kerkfabriek geschonken door Remi DELERUE, een slager op rust die als amateur-archeoloog heel merkwaardige sporen van de vroegere bewoners in de regio vond.

7 *Poging Sint-Pietersabdij Cassel voor persona.* We vinden in de beschrijving van de inventaris van het erfgoed deze aanduiding tussen haakjes. Vermoedelijk gaat het om een discussie wie er persoonlijk bepaalde inkomsten uit verwierf als persoon.

8 Rechthoekige akkers en kavels werden ingebed in een strak patroon van parallelle en haakse lijnen, veelal een vierkantig raster, vergelijkbaar met de dambord patronen van stadsontwikkelingen

Hij ging daarvoor op zoek aan de oevers van de Heydebeek of gewoon op de velden in Haringe.

Mobilair

Lambrizering (eik en sparrehout), XVIII^{de} eeuw – Lambrizering onder doksaal (eik), 1778
Het zal opvallen dat heel wat uit 1600 en 1700 stamt. Het is op zich niet opvallend. Er bestaat zeker meer specifiek bewerkte lambrisering in de omliggende kerken. De waarde van het houtwerk is dat het accordeert met de tijdsgebonden beelden in de kerk opgesteld. Het aantal beelden is ruim boven het gemiddelde en.. voor 95 % beelden uit hout gesneden.

Kast deeluitmakend van lambrizering (eik), XVIII^{de} eeuw

Het is algemeen bekend dat beelden in een glazenkast fotograferen niet zo makkelijk is dat was uiteraard ook ons probleem. De bovenstaande beelden tonen hoe de kasten in de lambrisering zijn ingewerkt. De devotiebeelden die erin staan zijn opgelijst cf. infra. Samen met de beelden op de altaren. Hier in de kast gaat het om Rochus van Montpellier. De pestheilige die in de meeste kerken van groot Poperinge zijn beeld staan heeft. De andere kast bergt een graf scene waar de vrouwen Jezus komen balsemen. Het onderschrift maakt duidelijk dat de beeldengroep uit begin achttiende eeuw stamt.

Een keur van beelden werd in die muurkasten gezet; Een van de eerder zeldzame beelden is de voorstelling van Anna-ten-drieën. In Haringe is die zo niet nog zeldzamer omdat Ze – met de naam die Pater Jos VAN ACKER er aan geeft - *Anna-ten-tweeenhalf* noemt. Onze Lieve Vrouw wordt er voorgesteld als Advents-Onze Lieve Vrouw nl. Maria in verwachting.

In die muurkasten prijkt ook de Heilige Catharina van Siëna[9] niet te verwarren met die andere Catharina nl. Catharina met het attribuut van haar marteling: het wiel. Catharina van Alexandrië[10]

Op het eerste zicht ben je op het verkeerde pad omdat je niet onmiddellijk het wiel ziet vooral in muurkast.

Ook Sint Maarten is aanwezig. Hij verdiende ook de beschermende nis van een van de muurkasten. Uiteraard – noblesse oblige – met zijn reliek in de voet van het beeld.

Hadden we het in de aanvang over een eerder sobere lambrisering dan bedoelden we niet dat de ambachtslui die eraan hebben gewerkt zich er makkelijk hebben van af gemaakt. Als we het koorgestoelte dat erop aansluit onder loupe nemen dan moet het duidelijk zijn dat het houtsnijwerk van de betere soort is.

De opsmuk is eerder gereserveerd en ook dat houdt de romaanse en gotische stijl buiten het al te barokke.

9 Catharina van Siena (Siena, 25 maart 1347 – Rome, 29 april 1380) is een mystica. Daarbij had zij een grote invloed op de politiek van het 14de eeuwse Europa. Zij werd geboren als dochter van de wolverver Jacopo BENINCASA, een burger van hoog aanzien in de stad Siëna in Toscane. Zij was het vijfentwintigste kind in zijn gezin. Zij werd lid van de derde orde van de heilige Dominicus.

10 De H. Catharina van Alexandrië (ca. 287 - ca. 305) wordt meestal afgebeeld als een beeldschone jonge vrouw met een gebroken wiel met scherpe uitstekende punten. Soms heeft ze ook nog een palmtak (die verwijst naar de overwinning door de marteldood), een boek en schrijfstift (die verwijzen naar haar wijsheid en kennis) en een zwaard (vanwege haar vurigheid).

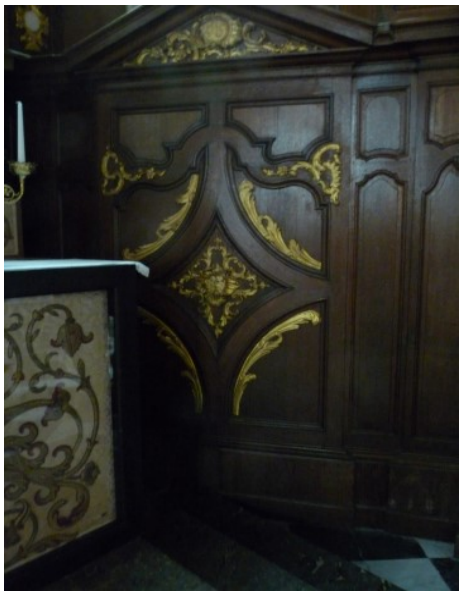

Binnendeur van ingangsportaal (eik), XVI^{de} eeuw
Koorgestoelte (eik), 1782
Binnendeur van doopkapel (eik) XVIII^{de} eeuw

Het houtsnijwerk is ontegensprekelijk overvloedig aanwezig. Bij de opsomming merken we dat we als maar meer items kunnen inbrengen. Het ingangsportaal is reeds afgebeeld hierboven. Aan de doopvont is de bezoeker gecharmeerd door de fijn gesculpteerde afbeelding van Joannes de doper die Jezus doopt, de H. Geestduif incluis.

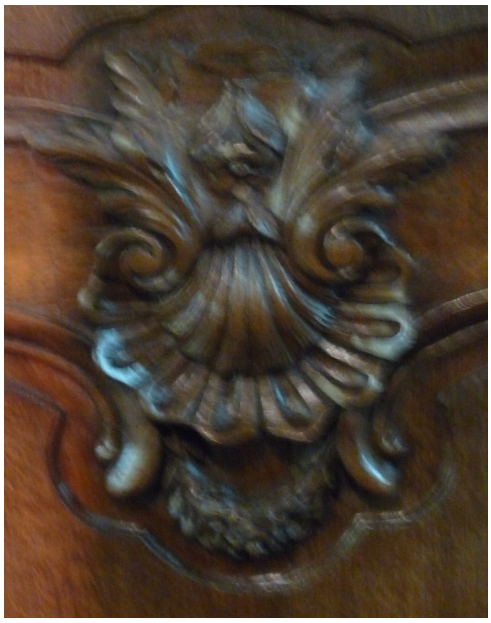

Alom zijn er creatieve verwerkingen van engeltjes, schelpen, schalen en guirlandes...

Op balat/kikirpa worden nog twee kleine panelen daterend van 1781 en de Balustrade van doksaal (eik), ongeveer 1778 genoteerd.
Die balustrade is inderdaad indrukwekkend.
Het is als 't ware alsof men er alle instrumenten heeft willen uitbeelden die in de hemel voor de troon van de Allerhoogste zijn lof zingen voor eeuwig....

Doopvont (marmer), 1778
Baldakijn (hout), 1769

De marmeren doopvont is eerder een recent meubel. Einde achttiende eeuw is voor de kerk van Haringe niet oud. Een quasi kelkvorm met deksel waarop een wereldbol en een kruis. Het voetstuk houdt in een bladerenroos de kuip op de sokkel. De symboliek is heel sober: het kruis dat op de wereldbol prijkt.

Volgens de inventaris zijn er meerdere baldakijnen. Als we de rondleiding deden hebben we gezien dat baldakijnen daarom niet de grote viervoeters moeten zijn die in de processie door vier man gedragen worden. Het kunnen ook de kleinere vormen zijn die we in de kasten van de lambrisering vinden. We geven in de afbeeldingen hierboven: Anna-ten-tweeënhalven en Onze Lieve Vrouw met Jezus met de rijksappel. Dit beeld heeft een Mariamonogram bovenaan op het processiebaldakijn.

Het krioelt er werkelijk van de engelen. Deze wezens moesten in de eeuwen na het Concilie van Trente de gelovigen in de hemel brengen. Schattige, para humanistische renaissance-wereld, een knipoog naar de godenwereld, vaak met instrumentarium incluis (bemerk de panfluit bij engeltje rechts). Hier zweven ze rond HET orgel.

Schilderijen

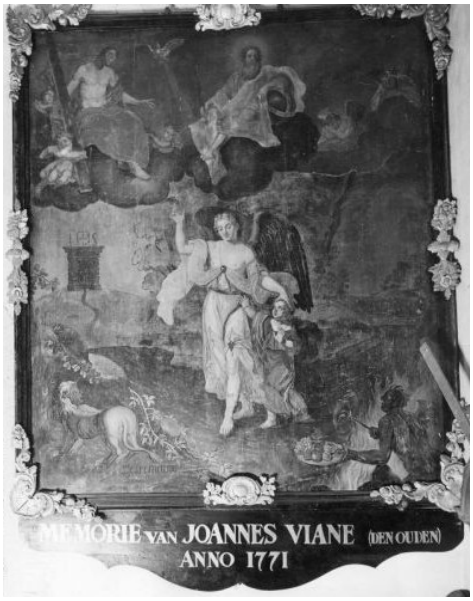

De Kruisafneming (paneel), XVII^{de} eeuw
copie naar P.P. Rubens
De engelbewaarder die en kind begeleidt op zijn weg door het leven (doek) a° 1771
door Desremaux van Rijsel
De Transverberatio van H. Theresia van Avila (doek), a° 1772
door Desremaux van Rijsel

Deze afbeelding (volgende blz.) is bekend als transverberatio of het doorboren van het Hart van de heilige. Een engel(tje) of een ander wezen uit de hemel doorboort het hart van de heilige. Dit is het symbool van het diep geraakt zijn van de persoon door de liefde van Christus voor hem/haar.

De Kruisafneming (paneel), XVII^{de} eeuw
copie naar P.P. Rubens

Er zijn inderdaad heel veel klassieke beelden in het kleine kerkje en toch is er door de grote verscheidenheid en de waarde ervan geen grensoverschrijdend gevoel. De waarde van de beelden en de context van het romaans-gotisch kerkje laten toe er geen overladen museumgevoel bij over te houden. De tastbare nabijheid in de sacrale ruimte suggereert authenticiteit.

Beelden

Kristus op de Koude Steen (gepolychromeerd hout), a° 1699

De Kristus zoals we hem ook in Onzen Heeresboompje in het Slunsekapelletje terugvinden is een typisch Frans-Vlaamse voorstelling[11]. De ene al minder autentisch bijgewerkt dan de andere. Het roept op om mee te voelen met de hardheid van het onbegrip waarmee de zaligmaker werd geconfronteerd. In de wetenschappelijke litteratuur vindt men het een zeer oude traditie, anderzijds is het beeld niet sterk verspreid. Het zou interessant zijn om even na te gaan wat het eventueel met de reformatie te maken heeft dat we het toch vrij frequent tegenkomen in onze streek.

11In het Frans is de naam: Dieu Pitié of Christ de Pitié, Dieu Piteux of le Christ aux liens. Een andere mogelijkheid is: Christ aux Outrages (Hoon of smaad), Seigneur de l'Humilité et de la Patience. In het Duits wordt gesproken over Notgottes, Christus im Elend of Christus im Rast, Herr-Gottesruh, Schmerzensmann of Erbärmdebild. In het Engels wordt de term Christ on the cold stone gebezigd.

H. Augustinus van Hippo (hout), XVIII^{de} eeuw

Augustinus heeft zoals boven reeds vermeld te maken met de binding met het klooster dat de parochie bestuurde in het eerste millennium.

H. Catharina van Siëna (hout), XVIIIde eeuw

H. Thomas van Aquino (hout), XVIIIde eeuw

Het kan ons verwonderen hoe die intellectueel (°Roccasecca, ± 28 januari 1225 – + Fossanova, 7 maart 1274) door eenvoudige dorpsmensen vereerd is geweest. We vinden hem op zij aan de biechtstoel.

Wellicht is zijn verering ook in oorsprong te verklaren uit de verbinding met de kloosteromgeving in de vroegste tijden van de geschiedenis.
Blijkbaar werden de predikers in ere gehouden want ook Dominicus staat eveneens in de galerij. De pastor of het kerkelijk beheer heeft zich de vrijheid veroorloofd van een attribuut van de heilige om te ruilen. In plaats van de lelie[12] (?)

H. Ambrosius van Milaan (gepolychromeerd hout), ca. 1700

Dat is dan weer zo 'n geleerd iemand waar niet onmiddellijk de legendarische verhalen aan te koppelen zijn. Een indruk die we van het kerkje zeker ook zullen overhouden. Ambrosius (° Augusta Treverorum (het huidige Trier), 339 - + Milaan, 4 april 397) was een kerkvader. Hij was van oorsprong politieker en bekeerde zich om vrij snel erna bisschop te worden. Het was een ketterjager en bekeerde Augustinus door zijn allegorische stijl... Wellicht is zijn aanwezigheid te danken aan het feit dat Augustinus zoveel heeft betekend in het begin van het ontstaan van Haringe.
Waarom die man zo'n vreemd attribuut heeft is ons niet duidelijk. Het meest voorkomend attribuut is de bijenkorf om zijn welsprekendheid[13]. Zou hij hier oorspronkelijk als kerkvader een rol, een document in handen hebben gehad en zou hier weer hetzelfde – zoals we al eens vermoedden – de herstellust van een van de kerkmeesters zich weer hebben laten er toe verleiden van er een gesel van te

12 Zie de foto uit balat-kikirpa waar het attribuut niet de gesel is die we zien op de foto naast de biechtstoel.

13 Ambrozijn – honingzoet verwijst naar zijn taal.

maken? Een vreemde passie. Het lijkt ook dat de restaurateurs vaak heel creatief en oordeelkundig te werk gingen. De Heilige die bisschop was kreeg een staf *bij* de hand.

H. Andreas (hout), ca. 1725

H. Petrus (hout), ca. 1725

H. Dominicus Guzman (lindehout), voor 1743

Dat die heilige in de galerij staat is zeker ook te verbinden met de predicaties. Hier zit ook al wat meer pedagogische legende achter. De hond met de fakkel is het beeld van de predikant die hele velden in vuur en vlam zette. De rijksappel geeft aan zijn succes een wereldomvattend accent.

H. Eligius (hout), XVIIIde eeuw

De verhalen van Eligius zijn legio. Sint Elooi is als patroon van de smeden ook een fel apprecieerde heilige in landbouw middens.

H. Nikolaas van Myra (hout), XVIIIde eeuw

cf. supra.

O.-L.Vrouw van Zeven Smarten (gepolychromeerd hout), ca. 1700

H. Barbara (hout), ca. 1700

O.-L.Vrouw van Smarten (hout), vermoedelijk stuk van de Calvarie, XVIII^{de} eeuw

Mater Dolorosa

H. Apollonia (hout), ca. 1700
H. Rochus van Montpellier (gepolychromeerd hout), ca. 1700 (?)
Haringe

Aan heiligen ontbreekt het niet. Catharina (verschillende) en Onze Lieve Vrouw spannen de kroon. De meer recente heiligen zijn niet direct aan de orde.

Twee beelden vonden we in de inventaris en zijn ons ontgaan bij de rondgang namelijk de twee apocriefe. Een kieskeurigheid of binnen-kamerse beslissing om het apocriefe te vermijden.. of een eigen vergetelheid van onze studie gedrevenheid? Dat laatste was het. We hadden namelijk geen rekening gehouden met de beelden op zij aan de altaren. Verder wees de inventaris erop dat er een Anna-altaar bestond en dat daar rechts en links de beelden van Anna en Joachim op hebben gestaan.

Het gaat om Joachim en Anna, de (legendarische[14]) ouders van Maria.

Voor de speurder is de verzameling beelden een unicum. Antiquarisch en qua samen verzamelde groep exemplarisch. Een mogelijke invalshoek om de verzameling op een eigen manier te benaderen is wellicht de manier waarop men ermee is omgegaan. Het onderhoud van het hout lijkt ons – al is onze kennis niet professioneel – behoorlijk. In de rand is wellicht wat minder aandacht geweest voor de eigenheid i.c. attributen van de heiligen. Hier is wellicht de unieke verscheidenheid: kerkvaders en volkse heiligen de reden voor. De wijzigingen in de inrichting van de kerk hebben ook als gevolg dat beelden zijn verplaatst. Het beeld van de H. Donatus en dat van de H. Hubertus stonden oorspronkelijk aan het altaar van de H. Rochus. Het zijn die beelden die dan hun plaats kregen aan het altaar van de Heilige Helena.

Als devotioneel standje zagen we dicht bij het portaal ook het beeld en de kaarsen voor Onze Lieve Vrouw van Altijddurende bijstand.

14 Hun namen en geschiedenis komt voor het eerst voor in een in het Grieks geschreven boekje uit het midden van de tweede eeuw na Christus, dat later bekend is geworden als het Proto-evangelie van Jakobus.

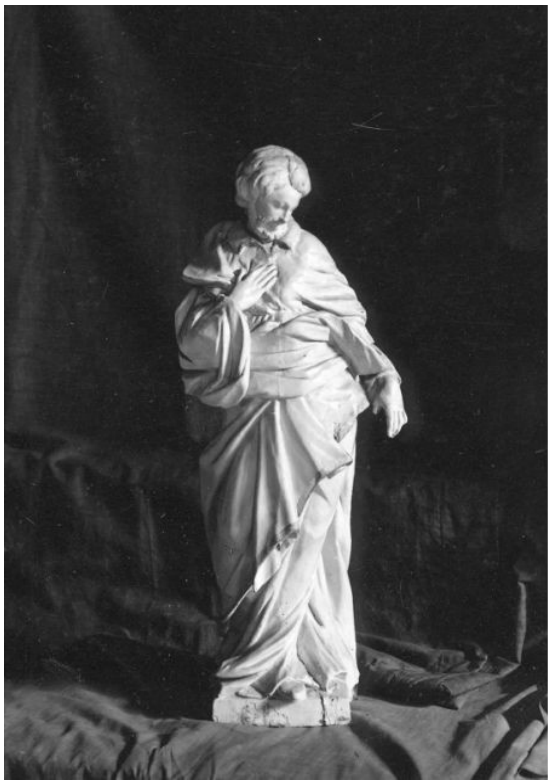

Altaren en communiebank

Altaar van H. Kruis (hout), cat 1700

Het fenomeen – dat beelden in de loop der tijden wijzigen van locatie – deed zich voor met het altaar dat de pastoor het altaar van de Heilige Helena noemde.

De reliek van het Heilig kruis is in onze gewesten heel sterk verspreid. Godfried van Bouillion is gul geweest volgens sommige niet altijd de meest kritische historici.

We gaan hier niet dieper op in, maar geven mee dat het inderdaad de klassieke figuratie is. De Heilige Helena deed de test om te weten of het hout dat ze vonden wel van het kruis van Christus was. De testpersoon, een zieke vrouw, genas toen het kruis van Christus op haar werd gelegd en niet van die andere twee. Blijkbaar waren er toevallig drie.... Daarom de afbeelding van de keizerin-moeder: Helena.

De beelden rechts en links staan in de inventaris als Donatus van Münstereifel en Hubertus. Je zou denken dat de rechtse figuur de reliek van het kruis in een koker in handen heeft. Of dit in de huidige

situatie zo is is niet zo duidelijk. Maar gezien de inventarisatienota is het de bedoeling dat het de bliksem zou zijn.

De H. Donatus, van Münstereifel, beschermheilige tegen blikseminslag, behoort tot de catacombenheiligen, wat betekent dat er in historisch opzicht niets bekend is over hem. In 1652 werd zijn gebeente overgebracht uit de catacomben van de H. Agnes bij Rome naar Münstereifel (nu Bad Münstereifel in Nordrhein-Westfalen. Hij is de patroonheilige van het bisdom en is vereerd tegen de bliksem.

Zou het niet kunnen dat hier in feite oorspronkelijk Heraclitus is afgebeeld? Cf. De voorstelling zou dan bij benadering dezelfde zijn zoals in de kerk van Watou[15].

Dan blijft nog de rechtse figuur: een bisschop.

Is het de bisschop die bij de test rond de kruisreliek aanwezig was. Er staat een mijter en een staf bij het linkse beeld. De inventaris maakt er Hubertus van. De beelden zijn afzonderlijk geïnventariseerd en hoorden wellicht oorspronkelijk niet bij het altaar[16].

Het beeld van de bisschop figuur is sowieso niet onmiddellijk als de Heilige Hubertus herkenbaar. Hubertus is doorgaans afgebeeld met een hert en een kruis tussen het gewei. Daarom twijfelen we. Het kan eventueel de bisschop zijn die aanwezig was bij de test met het kruis. Maar hier hebben we ook een tegen indicatie nl. dan zou de mijter wel zo niet anachronistisch zijn, dan toch niet aan de Alexandrijnse of Jerusalem-topic eigen zijn. De afbeelding in Watou (Macarius) op het middenpaneel is dan authentieker.

In de kerkgeschiedenis lezen we daarentegen dat één van de adellijke vrouwen uit de stad op dat moment stervende was. De bisschop van Jeruzalem, Macarius († 353; feest 10 maart), *liet nu het eerste en het tweede kruis over haar heen leggen; maar het één noch het ander hielp. Echter, toen hij het derde op haar legde, sloeg zij de ogen op en bleek weer gezond.*

Deze piste – Bisschop Macarius - is echter niet te weerhouden want we ontdekten in de inventaris dat de beelden bij het Rochus-altaar hoorden. Er blijkt een afzonderlijk altaar van Rochus te hebben bestaan. De verwijzing is duidelijk bij dat altaar kon de gelovige zijn bescherming afsmeken tegen de pest.

Er staat inderdaad nog een Rochus in de muurkast en volgens de inventaris is er een beeld van 1601 (119 cm.) met reliek en een ander van 1700 (85 cm.).

H. Martinusaltaar (eik), gedateerd 1758: altaartafel naar tekening van Paul Lateur, 1955

15 Zie in ons kwartaalschrift van het studiebezoek in Watou.

16 Cf. bovenstaande vaststelling dat ze bij het altaar van Rochus behoorden.

Het centrale altaar heeft heel wat ornamenten. Op het altaar staan de heel dure kandelaars die al onmiddellijk werden aangewezen door de parochiepriester om de groep erop te wijzen dat de kerk zomaar niet kan opengesteld worden. De pater wees erop – met knipoog naar de decanale kerk – dat de beelden hier niet in een bokaal staan.

Het ontbreekt niet aan symbolen. De H. Geest als duif zweeft helemaal bovenaan en de driehoek van de drie-ene God fluistert God ziet U of in de huidige Bijbelse visie - God als de liefde tussen de Zoon en de Vader zendt Zijn Geest om met U mee te gaan, zoals Hij dat al sinds het Eerste Verbond doet.

Petrus en Paulus counteren het gehele verhaal om het Rooms Katholieke karakter van het gebedshuis te benadrukken. We blijven uiteraard vanuit de hemel (blauw) aanwezig aan het offer van de Heer op zijn kruis. De weerglans van het hemels gebeuren wordt – voor sommigen – te overdadig weergegeven in de vergulde ornamenten.
Dit altaar wordt het Martinus-altaar genoemd al is de Heilige hier niet afgebeeld of in beeld present.

Het altaar van O. -L.-Vrouw van de Rozenkrans (hout), cat 1700

En hier hebben we dan de beelden van Anna en Joachim. Zij stonden dus vroeger op het Sint Anna-altaar. In de inventaris en de beelden in http://balat.kikirpa.be/ zie we hun oorspronkelijke locatie.
Het beeld hiernaast is het centrale gedeelte van dat Sint Anna altaar. Het lijkt op Onze Lieve Vrouw van La Salette. De handen in de mouwen, het kruis op de borst, de kledij van de jongen en het vreemde kapsel (dat eigenlijk uit stralen bestaat) roepen het beeld op dat zeker ook in de streek bekend was[17]. We zijn geneigd om hier weerom te denken dat dit altaar van de Heilige Anna in feite een altaar van Onze Lieve Vrouw van Salette kan geweest zijn. Stond in het laatste zg. Anna-altaar misschien het beeld van Sint Anna-ten-tweeënhalven.

17 O.a. in de Onze Lieve Vrouw parochie Poperinge.

Het huidige altaar van Onze Lieve Vrouw van de Rozenkrans is onmiskenbaar van de Rozenkrans. Maria in blauw en rood, hemels en vurig. Bovenaan wordt ze in de wolken verwelkomd. Het kind Jezus zit in troonhouding rechts op haar arm.

Op het altaar staan sierstukken met gouden bloemen en druiven. De druiven bij de beeltenis van Maria duiden op Haar Middelaarschap[18]. Druiven wijzen op wijn. De wijn van het altaar wordt het kostbaar verlossende bloed van Haar Zoon.

De vergulde kapitelen en de wolkencombinatie wijzen op de verheffing en de bovenaardse bescherming en zekerheid die van het bidsnoer-gebed uitgaat: een Rooms Katholiek perspectief.
Bovenaan zijn (wellicht) de twee engelen die knielend gericht zijn naar de Personen die in de hemel de gebeden inzamelen.
Deze engelen zijn een doortrekken van de beide cherubs op de ark van het verbond.

Communiebank
(smeedijzer en mahonie), 1775
door P.-J. De Wachter van Veurne en J. B. Avo van Veurne.

18 JOHANNES PAULUS II, Redemptoris Mater, 25 maart 1987, 38.

Preekstoel

Kansel (hout), gedateerd 1628; bustes op de panelen en trapleuning van ongeveer 1850.

De preekstoel geeft een duidelijk boodschap: Saligh ...die hooren ende dat bewaeren ….

De hangende kuip wil (wellicht) de vier evangelisten voorstellen. De evangelist Johannes neemt in zijn Apocalyps de vier wezens uit het roepingsvisioen van Ezechiël (hoofdstuk 1) over en voegt ze samen met de beschrijving van de serafijnen uit een visioen van Jesaja (hoofdstuk 6). In het tafereel beschreven in de Apocalyps staan ze rond de troon van God. Hiëronymus van Stridon zal de vier dieren of *levende wezens* dan verbinden met de vier evangelisten op basis van het begin van elk evangelie.

Matteüs wordt verbonden met het symbool van de mens (of een engel, want het wezen was gevleugeld), omdat hij in zijn evangelie de nadruk legt op Christus als mens. Hiëronymus verwijst naar het Mattheus-evangelie, dat begint met de stamboom van Jezus.

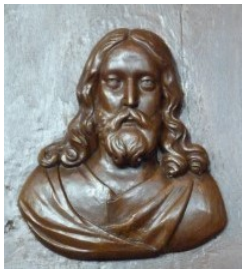

Marcus wordt verbonden met het symbool van de leeuw. Deze associatie zou gebaseerd zijn op vers 3 in hoofdstuk 1, waar Marcus het heeft over 'de stem van de roepende in de woestijn'. We zien het vierde beeld moeilijker een verwijzing naar Marcus....

Lucas wordt vereenzelvigd met de stier (de os of het kalf). Het Lucas-evangelie begint met de aankondiging aan de priester Zacharias dat hij een zoon zal krijgen (Johannes de Doper) die de weg voor de Messias zal voorbereiden. Zacharias was een priester en het offerdier bij uitstek was een stier, os of kalf. Het offer van het dier was een voorafspiegeling van het offer van Christus. Op de kuip is Lucas best herkenbaar aan het rund dat over zijn schouder meekijkt.

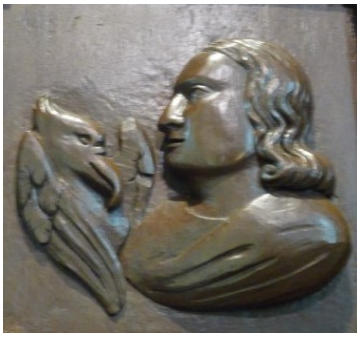

Johannes beschrijft de hemelvaart van Christus. Dat werd door Ambrosius vergeleken met de vlucht van de adelaar. Volgens de antieken was de adelaar de enige vogel die recht in de zon kon zien, zoals Christus de enige mens was die rechtstreeks God de Vader kon zien. Johannes, die van het licht van God getuigt, krijgt daarom het symbool van de adelaar.

Antependia

Antependium (witte damastzijde met gestulpt goud- en zijdeborduurwerk), gedateerd 1627; centrale cartouche met voorstelling van **Pinkstermysterie** in lazuursteek en wapenschilden van de schenkers Ghislain BULTHEEL Louise DE CORTEWYLE.

Antependium (rood fluweel met gestulpt goudborduurwerk), gedateerd 1698, door de kloosterzusters van O.-L.-Vrouw ten Bunderen uit Moorslede; centraal medaillon met H. **Agatha** en wapenschild van schenker Jacobus Theodorus DE CONINCK

De antependia zijn kostbaar brocaat: goud en

zilver. Deze stukken werden naar de gelegenheid voor het altaar geplaatst. Sprekend is bv. Het antependium voor de begrafenis. We moeten het zien in de gehele context van de tijd en

preconcilliaire liturgie. Ook de liturgie van de overledenen mocht van het zilverbrocaat genieten. Sommige overledenen brachten rijkdom binnen de kerkmuren en kregen om hun goud zilveren eer. Het moet gezegd dat de dienst waar die eer werd geleverd ook uitdeling van *brood aan de arme* meebracht...

Het antependium van Agatha van Catania[19] toont de Heilige Agatha en op een schotel het

resultaat van haar marteling. Een beeld van de Heilige is er verder in de kerk niet te bespeuren.
Het antependium met de Nederdaling van de Heilige Geest is zo mogelijk nog fijner. De apostelen zijn er afgebeeld met elk hun eigen reactie. Het goudbrocaat glinstert en vertelt op zijn manier van de begeestering die van het stikwerk uitgaat.

Barokorgel

Uniek barokorgel, gedateerd 1778
door P. VAN PETEGHEM en zoon Lambert Benoit; orgelkast – Lodewijk XV-buffet en snijwerk- (eik), gedateerd 1778
en gesigneerd Jan ELSHOECHT van Sint-Winoksbergen.

We moeten hier de vele beschrijvingen en interessante litteratuur rond het orgel[20] niet herhalen[21].

19 De landvoogd van Catania in Sicilië meende de Heilige Agatha te kunnen dwingen om haar geloof te verzaken door haar te martelen. Toen dat niet lukte sneed men haar de borsten af en toen ook dat niets hielp, liet hij haar doden door haar over brandende kolen te trekken. (antependium van a°1698)

20 De drie klavieren en aangehaakt pedaal met trommen en vogelenzang zijn in oorspronkelijke bouw en samenstelling bewaard.

21 Zie pagina 9.

Merkwaardige Lieve Vrouwe

Niet alle kenners zullen ze herkennen (kanonballen zijn ter verdediging gebruikt, aldus de begeleidende gids). Maar het verhaal dat bewaard is liegt er niet om. Hier in Haringe was ook Onze Lieve Vrouw van Halle vereerd. En men had er aldus het verhaal alle redenen toe.

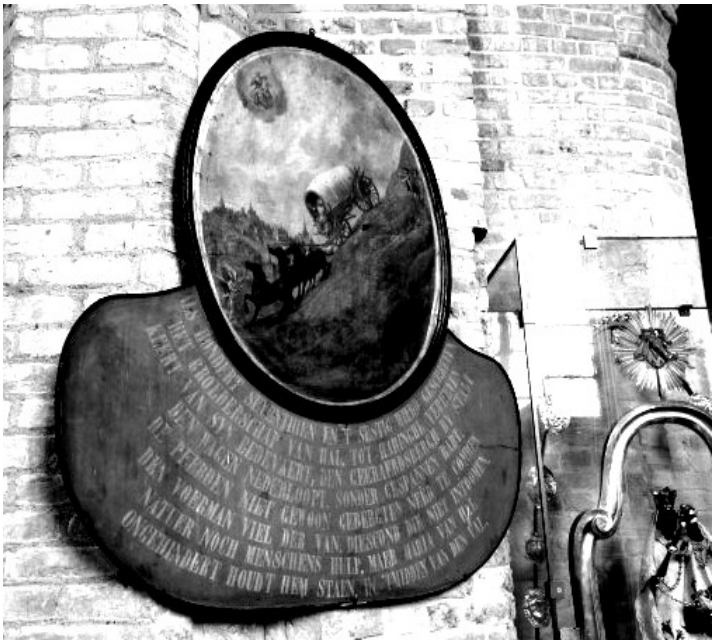

Als hondert seventhien en tsestig wierd geschreven het broederschap van Hal tot Haringhe verheven...

keert van syn bedevaart den geeraerdsbergh by stadt den wagen nederloopt sonder ghespannen wiel

de peerden niet gewoon gebergten neer te commen den voerman viel der van diescond die niet intoomen nateur noch menschen hulp maer Maria van Hal ongehindert houdt hen staen in 't midden van den val.

Zo zie je maar!

De zwarte Madonna is op zich al een devotie apart. Of dit in deze lage landen ook speelde hoeven we niet te bevragen. Om deze volksdevotie ook hier te herleiden tot een oorspronkelijk oud verhaal van de moeder-godin daar zouden we toch wat kort door de bocht gaan.

Dit houdt niet tegen om attent te zijn op het gegeven zelf. De volksdevoties werden door de broederschappen tot ver in het land verspreid. We vermoeden dat het hier gaat over 1760. Dat is honderd jaar na de bloei van en de stichting van de hoofdbroederschap in Halle[22]. Het is bekend dat bv. In de periode van Onze Lieve Vrouw van Sint Jan ook iemand uit Krombeke terugkeert uit de bedevaart naar Onze Lieve Vrouw van Dadizele om te bekomen dat zijn kind weer levend werd om het te kunnen dopen[23]. De mensen trokken dus ver om *mirakels* te bekomen.

Trouwens Haringe was in de geschiedenis van devotie in de streek een apart geval. Daar is het verhaal bekend van Gheeraert LAMBRECHT. Hij richtte te Haringe een kapel op. Er gebeurden heel wat mirakels. De zogenaamde miraculeuze gebeurtenissen die er plaats hadden werden veroordeeld door

22 *Den pelgrim van Halle, ofte Historie van Onse Lieve Vrouwe van Halle : dat is: Den oorspronck van het H. Beeldt; beneffens de mirakelen ofte besondere jonsten; als oock de eere ende giften aen de H. Maghet bewesen* / ghemaeckt door Een Priester der Societeyt Jesu. - Tot Brussel : By Huybrecht Antoon Velpius ..., 1657. - [32], 230 p. ; 15 cm.

23 Zie kwartaalschrift 2003, p. 7 over Onze Lieve Vrouw van Sint Jan. In 1503 gebeurt het dat in Krombeke een kind van Jean DE RUDDERE per *mirakel* leeft om gedoopt te worden. De ouders gaan niet naar Poperinge maar naar Dadizele. *Kort begrip van de Historie en mirakelen van Onze Lieve Vrouwe van Dadizele, Zevensten en lesten druk*, Kerkmeesters Dadizele, D. VAN HEE, Roeselare, Gedrukt in 1819., blz. 26, *verscheydene kinderen, eerst van vier, dan van dry, en laetsten van twee kindere, welken gesteltenis zoodanigh was dat zy natuerlijk scheenen tot het doopsel nie te konnen komen*.. en toch, blz. , blz. 40 verwijst naar het geval van Krombeke, *den vader met een pand-ijzer op zijn blood lichaem*…ging samen met de moeder *getuygenis geeven* in Dadizele. Heruitgegeven in 1866 met dezelfde tekst..

het bisdom Ieper als zuiver boerenbedrog. De kapel wordt gesloopt en Gheeraert wordt veroordeeld en verbannen[24].

Op deze foto staat het kerkhof nog vol houten kruisjes.

Het fiere Haringe

Haringe kan bogen op een echte geschiedenis. Wat amper een gehucht lijkt is een site met reminiscenties in het verre verleden.

De bisschop van Terwaan (Terenburg), Milo de Gelukzalige (1130-1159) stipuleert dat de kerk van Haringe met haar talrijke bezittingen een tiende van haar inkomsten moet afdragen aan de Norbertijnenabdij van St.-Augustinus in Terwaan.

Haringe ligt op een grensgebied. Voor de derde keer wordt de kerk van Haringe in brand gestoken, deze keer door de troepen van Robrecht van Artois, die in opdracht van de Franse koning Filips IV de Schone, Vlaanderen hebben bezet, omdat de Vlaamse graaf Gewijde van Dampierre in hetzelfde jaar een verdrag heeft gesloten met de Engelse koning. Er wordt direct een nieuwe kerk gebouwd die afgewerkt is in 1308. De grens is anders voor het dorp altijd een extra bron van inkomsten geweest. *Karel blauwer* heeft zijn standbeeld en zijn prijskamp door de actieve kern van Haringe onderhouden.

24 Zie CD-rom kapelletjes van Haringe, uitgave Onzen Heertje.

1297

Lodewijk van Male verleende aan Haringe een eigen zegel om het laken te merken. Ze kregen de toelating om een wekelijkse markt en een jaarmarkt te organiseren en overweegt de bouw van een lakenhalle.

De Sint-Martinuskerk (met uitzondering van de traptoren en de sacristie) en de kerksituatie zijn een beschermd monument (KB 13 augustus 1953) en beschermd dorpsgezicht (MB 16 juli 1993)[25].

En nog zoveel meer

De boodschap aan Maria, de kruisweg, de banken en de biechtstoel dat is wat we nog hadden kunnen

in de bespreking meenemen...

De voor Vlaanderen unieke bankenconstellatie heeft zijn eigen annecdote. Vooral de ingebouwde verwarmingsinstallatie verwijst naar de bekende voorganger van pater VAN ACKER: Djoos UYTTENDAELE, pater DECLERCQ. Je moet je cliënteel *in de watten leggen.... kippen die warm gehouden worden leggen eieren!*

De biechtstoelen hebben niet de klassieke taferelen maar zijn sober gedecoreerd. De kruisweg hebben we niet uitvoerig onder de loupe genomen.

Misschien is aan het beeld van de kerk met de stoelen af te leiden wanneer de beide pilaaraltaren zijn weggenomen. De foto is uit de verzameling van http://balat.kikirpa.be/intro.php

Om te illustreren hoe Haring de oude devotie niet de rug heeft toegekeerd nemen even mee dat er in Haringe onder de toren nog een boomkapelletje te vinden is. Dit is zeldzaam in de streek al was het voorheen heel vaak gebruikelijk. Op het ogenblik van onze inventarisatie hadden we nog twee dergelijke boomkapelletjes op het grondgebied van Haringe. Deze boomkapel konden we nog fotograferen in de winter van 2015.

25 Jeroen CORNILLY, Monumentaal West-Vlaanderen. Beschermde monumenten en landschappen in de provincie West-Vlaanderen. Deel 1 Arrondissementen Ieper, Kortrijk, Roeselare, Tielt (Brugge: Uitgeverij Van de Wiele, 2001), 188..

JESUS WORDT AAN HET KRUIS GENAGELD.
STERFT AAN HET KRUIS.
SIXR

SAELYCH ZYN

Inhoudsopgave

De kerk van Haringe....1
Patroonheilige....4
Geschiedenis....5
Paleo....5
Mobilair....6
Schilderijen....11
Beelden....12
Altaren en communiebank....16
Preekstoel....20
Antependia....21
Barokorgel....22
Merkwaardige Lieve Vrouwe....23
Het fiere Haringe....24
En nog zoveel meer....25